

DOI: 10.17951/i.2016.41.2.27

ANNALIS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLI, 2 SECTIO I 2016

PAWEŁ RYDZEWSKI

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Plotki o imigrantach i mniejszościach etnicznych w Lublinie

Rumors About Immigrants and Ethnic Minorities in Lublin

WPROWADZENIE

Wyniki badań ilościowych przedstawionych w tym artykule to realizacja jednej z części projektu Rady Europy pt. „Komunikacja dla Integracji – sieci społeczne dla różnorodności”, współfinansowanego ze środków Rady Europy i Komisji Europejskiej. Projekt jest prowadzony przez 11 europejskich miast, pracujących razem na rzecz wdrożenia innowacyjnej polityki publicznej promującej różnorodność i spójność społeczną. Miasta uczestniczące w projekcie to: Amadora i Loures (Portugalia), Barcelona, Sabadell i Bilbao (Hiszpania), Patras (Grecja), Limerick (Irlandia), Erlangen i Norymberga (Niemcy), Botkyrka (Szwecja) oraz Lublin (Polska). Projekt „Komunikacja dla Integracji” był realizowany w Kancelarii Prezydenta Miasta Lublin od czerwca 2014 r. do końca czerwca 2015 r.

Cel projektu to walka z plotkami, stereotypami i uprzedzeniami dotyczącymi cudzoziemców w Polsce, prowadzona przez wypracowywanie metodologii budowania miejskich strategii integracji międzykulturowej. Jednym z etapów realizacji tego celu była identyfikacja plotek na temat imigrantów i mniejszości etnicznych funkcjonujących w świadomości mieszkańców Lublina.

Celem badań społecznych była próba udzielenia odpowiedzi na następujące pytania badawcze: 1) kim najczęściej są adresaci plotek?, 2) jaka jest najbardziej typowa treść plotek?, 3) jakiej sfery najczęściej dotyczą plotki?, 4) jak często i gdzie pojawiają się plotki? 5) jakie są postawy wobec adresatów plotek?, 6) jakie

argumenty są używane dla uzasadnienia plotek?, 7) czy są podejmowane próby polemiki z plotkami i za pomocą jakich argumentów?

LOKALNA SYTUACJA ZWIĄZANA Z IMIGRANTAMI I MNIEJSZOŚCIAMI ETNICZNYMI W LUBLINIE

Nakreślenie obrazu sytuacji imigrantów i mniejszości etnicznych w Lublinie napotkało na barierę braku wiarygodnych źródeł. Do tej pory nie przeprowadzono zakrojonych na odpowiednio dużą skalę badań społecznych, które pozwoliłyby odpowiedzieć choćby na podstawowe pytania, np.: 1) jak wielu jest imigrantów i przedstawicieli mniejszości w Lublinie?¹, 2) jaki jest ich potencjał demograficzny i edukacyjny?, 3) jaka jest ich sytuacja społeczna i zawodowa, w tym stopień adaptacji?, 4) jakie są dalsze plany życiowe imigrantów?

Na razie dysponujemy tylko przybliżonymi liczbami, np. w oparciu o sporządzony spis zawierający cudzoziemców zameldowanych w Lublinie (według danych Urzędu Miasta Lublin z dnia 10 lutego 2014 r.). Ogółem w Lublinie zameldowanych jest 2755 cudzoziemców/cudzożemek, posiadających następujące obywatelstwo: arabskie (65), armeńskie (71), białoruskie (188), brytyjskie (25), bułgarskie (65), chińskie (19), egipskie (18), francuskie (12), gruzińskie (22), hiszpańskie (31), irackie (15), kanadyjskie (10), kazachstańskie (30), litewskie (15), niemieckie (27), koreańskie (Korea Południowa; 11), rosyjskie (120), rumuńskie (17), amerykańskie (Stany Zjednoczone; 34), syryjskie (16), tajwańskie (72), tureckie (115), ukraińskie (1457), uzbeckie (12), wietnamskie (23), włoskie (49).

W 2014 r. Lublinie studiowało 3037 studentów zagranicznych m.in. z następujących krajów: Ukraina (1537), Tajwan (282), Stany Zjednoczone (271), Norwegia (175), Białoruś (143), Arabia Saudyjska (136).

Zdecydowana większość cudzoziemców w Lublinie to imigranci. Są to przede wszystkim przybysze z krajów byłego ZSRR. Stanowią oni około 80% obcokrajowców mieszkających w mieście, pomijając przebywających czasowo w Lublinie studentów z zagranicy. Największą liczbę stanowią obywatele Ukrainy, Armenii, częściowo Rosji, Białorusi, w dużo mniejszym stopniu są to obywatele Azji Mniejszej i Mołdawii. Imigranci z tych krajów są grupą dość dobrze odnajdującą się w polskiej rzeczywistości. W większości mówią po rosyjsku lub ukraińsku i stosunkowo szybko się przedstawiają na komunikatywną polszczyznę. Z prowadzonych obserwacji wynika, że najlepiej adaptują się Ukraińcy, którzy przyjeżdżają do Lublina głównie w celach

¹ W przypadku mniejszości dysponujemy wprawdzie szacunkami, ale są to informacje wymagające uściślenia i sprawdzenia.

zarobkowych i którzy przez ostatnie 20 lat rozbudowali w Lublinie szerokie sieci migracyjne².

Osobną grupę stanowią cudzoziemcy starający się w Polsce o azyl, którzy w trakcie trwania procedury przebywają w lubelskim ośrodku dla uchodźców. W ostatnich latach są to przede wszystkim obywatele Federacji Rosyjskiej narodowości czeczeńskiej. Większość z nich po zakończeniu procedury wyjeżdża z Lublina. Część z nich, objęta Indywidualnym Programem Integracji, pozostaje w Lublinie na dłużej, z reguły do zakończenia rocznego programu³.

W Lublinie znajdują się także mniejszości narodowe (Ukraińcy, Białorusini i Żydzi) oraz mniejszości etniczne (Romowie).

Najliczniejsza jest społeczność ukraińska, jednocześnie jest to też zbiorowość najbardziej zróżnicowana i dynamicznie się zmieniająca. Spis powszechny z 2011 r. wykazał obecność kilkuset osób, jednak zdaniem przedstawicieli Towarzystwa Ukraińskiego jest to liczba większa, niż wynikałoby to tylko i wyłącznie z liczby przedstawicieli mniejszości narodowej. Są to nie tylko obywatele polscy pochodzenia ukraińskiego (mniejszość narodowa), ale także obywatele Ukrainy mieszkający na stałe w Polsce, młodzież przyjeżdżająca do Lublina na studia (część z nich po studiach zostaje w Lublinie) oraz Ukraińcy, którzy przebywają tu tylko w celach zarobkowych.

W Lublinie mniejszość białoruska to około 45 osób. Mniejszość ta podlega bardzo silnym procesom asymilacyjnym. Wobec zanikającego języka podstawą tożsamości białoruskiej jest wyznawane przez nią prawosławie. Asymilacja zawęża krąg osób potencjalnie zainteresowanych zachowaniem białoruskiej kultury i tożsamości⁴. W Lublinie działa Polskie Towarzystwo Białorutenistyczne.

Liczbę Romów w Lublinie szacuje się na około 250–300 osób. Romowie mają trzy stowarzyszenia: Stowarzyszenie Mniejszości Narodowej „ROM”, „Nowa Roma” oraz Lubelskie Stowarzyszenie Romów. Stowarzyszenia te nie reprezentują jednak wszystkich środowisk. Większość problemów Romów związana jest ze stereotypami, które – w związku z odniesieniami do przeszłości sięgającej czasów sprzed II wojny światowej, kiedy funkcjonowanie stereotypu „Cygana” było prawdopodobnie historycznie najsilniej obciążone oraz dotyczyło zupełnie

² M. Bieniecki, *Lublin dla wszystkich. Partycypacyjny model zarządzania różnorodnością. Inwentaryzacja interesariuszy*, Lublin 2013 (materiał niepublikowany). Zob. także: M. Bieniecki, J. Frelak, P. Kaźmierkiewicz, M. Pawlak, *Ukrainian Migrants on the Polish Labour Market*, Kyiv 2008; H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce*, Lublin 1998; *Mniejszości narodowe i etniczne w procesach transformacji oraz integracji*, red. E. Michalik, H. Chałupczak, Lublin 2006; M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Warszawa 2010.

³ M. Bieniecki, *op. cit.*

⁴ *Ibidem.*

innych aspektów funkcjonowania społeczności romskiej – można określić terminem „antycygańskie”. Przemiany społeczne i ekonomiczne powodują, że wielu Romów jest skazanych na marginalizację.

Żydzi w Lublinie są całkowicie zasymilowani. Jest to głównie grupa starszych osób. Istnieją dwie organizacje skupiające lubelskich Żydów: Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów, które skupia około 30 osób, oraz Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie, filia w Lublinie, obejmująca społeczność około 26 osób. Działa także fundacja „Chrońmy cmentarze żydowskie w Lublinie”, zajmująca się przede wszystkim restauracją lubelskich kirkutów⁵.

METODOLOGIA BADANIA

Badania przeprowadzono w formie indywidualnych wywiadów kwestionariuszowych o obniżonym poziomie standaryzacji. Ze względu na przedmiot badania zdecydowano się na znacznie większy udział pytań otwartych, niż to zwykle bywa w badaniach tego typu. Chodziło bowiem o zgromadzenie jak największej liczby wypowiedzi swobodnych, nieukierunkowanych zestawem alternatyw obecnych w pytaniach zamkniętych.

Kwestionariusz „Plotki o imigrantach i mniejszościach etnicznych” był adresowany do osób, które zetknęły się z plotkami, zatem preselekcja zakładała odrzucenie już na wstępie tych potencjalnych respondentów, którzy z takimi plotkami się nie zetknęli. Pytanie 1. w kwestionariuszu miało więc charakter typowo kontrolny.

Kwestionariusz był zbudowany z trzech głównych części, z których każda odnosiła się do jednej podanej przez respondenta plotki. Założono, że respondenci mogli mieć kontakt z więcej niż jedną plotką. Tak faktycznie było, gdyż przy próbie liczącej 30 osób zebrano informacje o 53 plotkach.

Wylosowano 14 dzielnic Lublina (z 27 istniejących), w których przeprowadzono badania. Ponieważ nie było metodologicznie uzasadnione posługiwanie się kryterium wielkości dzielnicy, przyjęto następujący schemat losowania: 5 osób z jednej wylosowanej dzielnicy (Śródmieście), 4 z kolejnej wylosowanej dzielnicy (Rury), 3 osoby z trzech innych wylosowanych dzielnic (Czuby, Sławinek, Bronowice), 2 osoby z dalszych trzech wylosowanych dzielnic (Czechów, Węglin, Wieniawa) oraz po 1 osobie z pozostałych dzielnic.

Jako miejsce prowadzenia wywiadów wytypowano: przestrzeń publiczną ogólnodostępną (np. sklep, plac zabaw itp.), przestrzeń publiczną instytucjonalną (miejsce pracy) oraz przestrzeń prywatną (mieszkanie respondenta). W sposób losowy przyporządkowano miejsca realizacji wywiadów do poszczególnych dzielnic tak,

⁵ *Ibidem.*

aby ostatecznie uzyskać po 10 wypełnionych kwestionariuszy w każdej z trzech przestrzeni. Schemat doboru respondentów zakładał postępowanie zgodne z tzw. *randomroute*, przy czym jednocześnie kierowano się wymogami doboru kwotowego, uwzględniającego (w ogólnym zarysie, ze względu na niewielką próbę) proporcje odpowiednich cech w populacji, z czego udało się w pełni zrealizować dwa postulaty (tzn. 50-procentowy parytet płci oraz szerokie i równomierne spektrum wieku: od 22 do 68 lat). Pewien problem pojawił się w zakresie rozkładu zmiennej wykształcenie. W próbie niedoreprezentowane są osoby mające wykształcenie podstawowe oraz częściowo osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Wynikło to z niechęci do wzięcia udziału w badaniach części osób o wykształceniu niższym niż średnie. Potencjalni respondenci nie godzili się na wzięcie udziału w badaniach, argumentując, że „nie plotkują”, „żadnych plotek nie znają” itp., w związku z czym nie mają nic do powiedzenia. Dodatkowe, bardziej pogłębione wyjaśnienie istoty i celu badań przyniosło efekt tylko częściowy. Możliwe, że w tych kategoriach wykształcenia, związanych też ze starszym wiekiem, jest silnie zakorzenione potoczne i negatywnie obciążone emocjonalnie pojęcie plotki, które z trudem poddaje się redefinicji.

Tab. 1. Struktura próby według dzielnicy zamieszkania

Dzielnica	Częstość	%
Rury	4	13,3
Czechów	2	6,7
Kalinowszczyzna	1	3,3
Felin	1	3,3
Czuby	3	10,0
Abramowice	1	3,3
Ponikwoda	1	3,3
Sławinek	3	10,0
Śródmieście	5	16,7
Tatary	1	3,3
Dziesiąta	1	3,3
Bronowice	3	10,0
Węglin	2	6,7
Wieniawa	2	6,7
Ogółem	30	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Próba badawcza liczyła 30 osób – to zdecydowanie za mało, aby można było ją potraktować jako choćby częściowo reprezentatywną dla populacji Lublina.

Takie były jednak założenia projektu. Czy w związku z tym wyniki badań należy uznać za mało wiarygodne? Wydaje się, że można bronić tezę konkurencyjną. Po pierwsze, zastosowana metodologia, mimo że typowa dla badań ilościowych, ma wiele cech badań jakościowych, widocznych przede wszystkim w strukturze narzędzia badawczego o wielu pytaniach otwartych, w tym pytaniach kluczowych. Jak wiadomo, metodologia badań jakościowych nie wyklucza stosowania małych prób o niskim poziomie reprezentatywności, gdyż nie dążymy w tym przypadku do generalizacji na populację (przynajmniej nie w sensie wnioskowania statystycznego). Po drugie, celem badania było uchwycenie ogólnego stanu rzeczy, niekoniecznie powiązanego ze szczegółowymi ustaleniami i powiązaniem przyczynowo-skutkowymi, do których byłyby potrzebne analizy dwu-, a nawet wielozmiennowe (niemożliwe do sensownego przeprowadzenia na tak małej próbie nielosowej). Po trzecie, wyniki omawianych tu badań mogą posłużyć jako zbiór empirycznie wygenerowanych hipotez, bardzo przydatny przy projektowaniu dalszych, większych i bardziej szczegółowych badań.

Zbadano 15 kobiet i 15 mężczyzn. Średni wiek respondentów to 39 lat. Przeciętny czas zamieszkania w Lublinie to około 27 lat. Strukturę próby ze względu na wykształcenie, stan cywilny i status zawodowy ukazują tab. 2–4.

Tab. 2. Struktura próby według wykształcenia

Stopień wykształcenia	Częstość	%
Podstawowe	1	3,3
Zasadnicze	6	20,0
Średnie	13	43,3
Wyższe	10	33,3
Ogółem	30	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 3. Struktura próby według stanu cywilnego

Stan cywilny	Częstość	%
Kawaler/panna	13	43,3
Żonaty/zamężna	12	40,0
Rozwiedziony(a)	2	6,7
W separacji	1	3,3
W związku partnerskim	2	6,7
Ogółem	30	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 4. Struktura próby według statusu zawodowego (pytanie wielokrotne)

Status zawodowy	N	%
Pracuje w pełnym wymiarze godzin	18	60,0
Pracuje w niepełnym wymiarze godzin	4	13,3
Jest bezrobotny(a)	2	6,7
Jest na emeryturze, rencie	4	13,3
Uczy się w szkole, studiuje	6	20,0
Ogółem	34	113,3

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na bardzo małą próbę badawczą analiza danych została ograniczona w większości do analiz jednozmiennowych, a tylko w części przeprowadzono analizy dwuzmiennowe, głównie z zastosowaniem procedury ANACOR (analiza korespondencji). Procedura ta pozwala pokazać graficznie zależność między dwiema zmiennymi, przy czym odległość między punktami na wykresie jest funkcją ich powiązania: cechy położone blisko siebie na wykresie częściej łączą się ze sobą (w sensie merytorycznym) niż cechy odległe. Procedura ANACOR jest szczególnie przydatna w analizach operujących niewielkimi liczebnościami, dla których budowa typowych tabel z liczebnościami i procentami mija się z celem.

Ponieważ każdy z respondentów mógł podać od jednej do trzech plotek, w sumie wygenerowano ich aż 53. Pojawiła się więc możliwość przyjęcia za jednostkę obserwacji nie pojedyncze osoby, lecz poszczególne plotki – rzecz jasna w powiązaniu z konkretnymi osobami. Tak też uczyniono.

ADRESACI I TREŚĆ PLOTEK

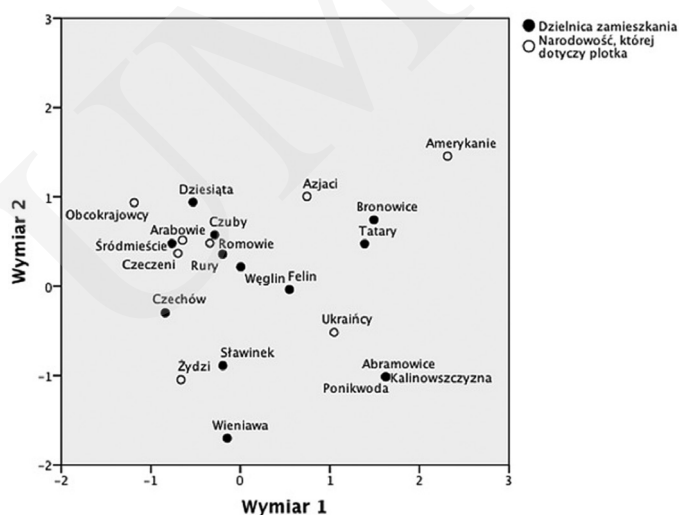
Najczęstszymi adresatami plotek są Ukraińcy i Romowie, łącznie stanowiący niemal połowę adresatów wszystkich analizowanych plotek (po 24,5%). Nieco mniej liczną grupą są Żydzi (18,9%) i w dalszej kolejności Arabowie (11,3%). Rzadziej adresatami plotek są Azjaci (7,5%), zaś sporadycznie (po jednym wskazaniu) – Amerykanie, Rosjanie i ogólnie obcokrajowcy (po około 2%).

Często wymieniane grupy imigrantów lub mniejszości etnicznych to te, z którymi respondenci mają lub potencjalnie mogą mieć bezpośredni kontakt: Ukraińcy – studenci, pracownicy, handlujący; Romowie – mieszkańcy miasta; Arabowie – studenci. Inaczej należy zinterpretować plotki dotyczące Żydów, z którymi bezpośredni kontakt ma miejsce w zasadzie tylko podczas okazjonalnych przyjazdów żydowskich wycieczek do Lublina. Wydaje się, że w tym przypadku odzywają się dawne stereotypy i uprzedzenia.

Tab. 5. Narodowość, której dotyczy plotka

Narodowość	Częstość	%
Ukraińcy	13	24,5
Romowie	13	24,5
Żydzi	10	18,9
Arabowie	6	11,3
Czeczeni	4	7,5
Azjaci	4	7,5
Amerykanie	1	1,9
Rosjanie	1	1,9
Obcokrajowcy	1	1,9
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 1. Narodowość, której dotyczy plotka według dzielnicy zamieszkania respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Analiza korespondencji ukazuje powiązanie imigrantów lub mniejszości etnicznych, o których krążą plotki z rejonem miasta, w którym mieszkają respondenci. Plotki o Ukraińcach nie są silnie związane z żadną dzielnicą zamieszkania osób badanych, mają więc prawdopodobnie charakter „uniwersalny”, niemniej częściej pojawiają się w Abramowicach, Ponikwodzie, na Kalinowszczyźnie, Węglinie i Felinie niż w innych dzielnicach miasta. Plotki o Romach, Czeczenach i Arabach podawane są częściej przez respondentów mieszkających na Czubach,

w Śródmieściu i na Rurach, zaś plotki o Żydach – na Sławinku, a w dalszej kolejności na Wieniawie i Czechowie. Plotki o Azjatach słabo wiążą się z rejonem miasta, w którym mieszkają respondenci, ale mimo wszystko częściej pojawiają się na Bronowicach i Tatarach niż w innych obszarach Lublina. Powyższe stwierdzenia nie mogą być traktowane jako ekwiwalent odpowiedzi na pytanie, gdzie się rodzą określonego typu plotki, gdyż nie wiemy, czy ich źródło znajduje się w dzielnicy zamieszkania czy poza nią.

Różna jest też treść plotek związanych z poszczególnymi grupami imigrantów lub przedstawicielami mniejszości etnicznych. Ich tematyka została skategoryzowana w kilka głównych grup. Najczęściej pojawiały się plotki związane ze stylem życia (około 43%) i zarobkowaniem (około 32%), rzadziej były to plotki związane ze stosunkiem do Polaków (około 11%) i innymi problemami (około 9%). Najrzadziej pojawiały się plotki powiązane z pracą zawodową (około 4%).

Tab. 6. Sfera, której dotyczy plotka

Sfera życia	Częstość	%
Styl życia	23	43,4
Zarobkowanie	17	32,1
Stosunek do Polaków	6	11,3
Inna sfera	5	9,4
Praca zawodowa	2	3,8
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Poniżej zostało zamieszczonych kilka przykładów, natomiast zestawienie pozostałych plotek znajduje się w spisie (tab. 7):

– plotki związane ze stylem życia: *Turkowie przyjeżdżają po to, żeby wykorzystywać dziewczyny albo znaleźć żonę,*

– plotki związane z zarobkowaniem: *Czeczeni sprowadzają samochody, wymuszają haracze,*

– plotki związane ze stosunkiem do Polaków: *Ukraińcy są zawzięci. Już się upominają o Przemyśl. W domu opowiadali, jak niegdyś Ukraińcy gnębili Polaków, głową walili o ścianę,*

– plotki związane z pracą zawodową: *Ukraińcy zabierają pracę w rolnictwie, w budownictwie,*

– inne plotki: *Cyganie są bogaci, nawaleni złotem, samochodami, dywanami, kurtkami.*

Tab. 7. Spis plotek

Grupa	Treść plotki	Dominujące opinie
Ukraińcy	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ukraińcy to złodzieje, kombinują, nie mają pracy, są od brudnej roboty</i> • <i>Ukraińcy gnębili nas, a my teraz wszystko byśmy im oddali. Studiują za darmo, a mieszkańcy muszą płacić</i> • <i>Ukraińcy to banderowcy, rządzą Lublinem, są wszędzie, mają obsadzone wszystkie placówki</i> • <i>Ukraińcy dostają pracę po znajomościach w Urzędzie Miasta</i> • <i>Ukraińcy są brudasami, przemytnikami, alkoholikami, ale też są przyjacielscy, otwarci</i> • <i>Ukraińcy pracują na czarno, są niebezpieczni, prace polowe, budowy</i> • <i>Ukraińcy handlują papierosami, spirytusem, przemyt. Mają dobre i tanie cukierki</i> • <i>Ukraińcy handlują fajkami i wódką pod PKS. Dobrze, że handlują, bo można taniej kupić</i> • <i>Na Ukrainie bida, przyjeżdżają za chlebem, pohandlować, ukraść, naród wesoly, jak wypije, to jeszcze weselszy. Pracowici, robią jak woły, inny świat, inna kultura</i> • <i>Ukraińskie kobiety szmuglują papierosy ukrywane w różnych miejscach i celnicy tylko część wylapują</i> • <i>Ukraińcy są emocjonalni, porywczy, skłonni do awantury, bronią swojego zdania, gotowi są walczyć o swoje zdanie</i> • <i>Ukraińcy są źli, mówię o Wołyniu, są nieczuli i mordują. Zaniżają stawki, biorą pracę jakąkolwiek</i> • <i>Ukraińcy ładnie śpiewają, są muzycyjni, zabierają pracę w rolnictwie i budownictwie, ale też jest coraz więcej lekarzy Ukraińców</i> 	Przemytnicy, handlarze
Romowie	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Cyganie nie pracują, tylko żebrzą, kradną, są nachalni. Dają dzieciom narkotyki, żeby spały ciągle</i> • <i>Cyganie oszukują, wróżą, potrafią naprawdę rzucić kłatwę. Mają swój kodeks „wróżbiarski”. Są zamkniętą grupą, nie chcą, żeby uczyć się o kulturze. Mają zakaz pokazywania nóg</i> • <i>Cyganie to złodzieje, Rumuni też. Chodzą po wsiach, kury kradną. Cygan to Cygan, kłamie, oszukuje</i> • <i>Romowie biją, kradną</i> • <i>Cyganie kradną dzieci, biorą dzieci na żebrzy, dzieci nie są ich tylko kradzione, dają im wódkę albo narkotyki, żeby spały cały dzień. Kradną, wróżą, wyludzają kasę, rzucają przekleństwa</i> • <i>Romowie to brudaszy, nieroby, nie są zdolni do uczciwej pracy, mają kradzież we krwi</i> • <i>Cyganki narkotyzują swoje dzieci, zmuszają je do żebrania</i> • <i>Cyganie kradną, wróżą, są nachalni</i> • <i>Cyganie kradną i wróżą na Podzamczu i Saskim. Są nachalni, nie dobrego. Cygan się pracą nie zhańbi</i> 	Złodzieje

Grupa	Treść plotki	Dominujące opinie
Romowie cd.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Cyganie kradną, a Rumunki stoją w Konopnicy; Cyganki kradną. Mój sąsiad Cygan ukradł mi drewno z piwnicy</i> • <i>Cyganie to złodzieje, nie mogą się dogadać z Polakami. Wysyłają dzieci, żeby zebrały, a potem zabierają i trwonią pieniądze</i> 	
Żydzi	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Żydzi przerabiają dzieci na macę. Zajmują się lichwą, są bogaci, chciwi i wykradają Polskę. W rządzie jest kupa Żydów. Jezusa zabili Żydzi</i> • <i>Przyjeżdżają Żydzi z Izraela, żeby odzyskiwać mieszkania. Ma to wpływ na poczucie bezpieczeństwa, utratę mieszkania</i> • <i>Krypto-Żydzi zajmują za dużo stanowisk</i> • <i>Żydzi są złodziejami, skąpi</i> • <i>Zobaczcie, co się dzieje w Izraelu, że to samo byłoby tutaj, gdyby byli tutaj Żydzi</i> • <i>Żydzi czują się jak u siebie, uważają, że są lepsi od Polaków. Mówią: nasze ulice, nasze kamienice. Przyjeżdżają odzyskiwać kamienice</i> • <i>Nie lubię Żydów, pytam, po co tu przyjeżdżają (wycieczki żydowskie). Ani to ich kraj, nie ma tu dla nich nic cennego. Czego tu szuka młodzież licealna i policealna?</i> 	Chciwi
Czeczeni	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Czeczeni mieszkają w urągających warunkach, problemy były w ośrodku dla uchodźców, czy może są roszczeniowi?</i> • <i>Czeczeni potrzebują pomocy, są fajni, warto im pomagać, ludzie uczą się tolerancji, stykają się z obcymi, inność jest do zaakceptowania, nie jest straszna</i> • <i>Czeczeni jeżdżą do Holandii, dostają za to dużo pieniędzy, potem wracają do Lublina. Wymyślili sobie sposób zarobku</i> 	Nie ma typowej opinii
Azjaci	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Azjaci, Stany Zjednoczone. Studenci medycyny – jest ich dużo. Nie uczestniczą w życiu kulturalnym, chodzą tylko do barów, dyskotek, mają wpływ na rynek pracy, korepetycje, prezentacje</i> • <i>Chińczycy (Żółtki) zalewają nas, jest ich więcej niż Europejczyków, wykupują ziemię, opanowują biznes w Polsce i nie chcą uczyć się języka, wszystko, co chińskie, to szajs</i> • <i>Turkowie przyjeżdżają po to, żeby wykorzystywać dziewczyny albo znaleźć żony</i> • <i>Na Uniwersytecie Medycznym studiuje Azjaci. Chodzą w japonkach w zimie, skarpetach. Nie uczą się polskiego, są zamknięci w swoim środowisku</i> • <i>Studenci Akademii Medycznej, Hindusi, Azjaci, USA, Wielka Brytania nie asymilują się, nie poznają kultury, języka, żywią się McDonaldzie. Można na nich dobrze zarobić na wynajmie mieszkania</i> 	Inni, lekkoduchy
Arabowie	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Arabusi ładnie mówią, mają wizje, są niekonsekwentni. Inne podejście do życia, pilnują tylko swojego interesu. Trzeba na nich uważać</i> 	Nie ma typowej opinii

Grupa	Treść plotki	Dominujące opinie
Arabowie cd.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Syryjczycy robią kebaby z psów. Polki podrywają Czarnych, Arabów, Murzynów</i> • <i>Syryjczycy są zaradni, mają dobre jedzenie, część z nich to agenci</i> 	
Amerykanie	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Amerykanie to egoiści, wszystko mają duże, mają broń w domu, są głośni, trują nas Colą i niezdrowym żarciem, obietnicami nas zwodzą</i> 	Nie ma typowej opinii
Rosjanie	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ruscy mają swoich śpiochów, są od odwalania brudnej roboty, gangsterzy w uśpieniu, za pieniądze są gotowi zrobić wszystko. Mafia</i> 	Nie ma typowej opinii

Źródło: opracowanie własne.

W plotkach ujawniają się stereotypy współczesne i dawne⁶. Ukraińcy są postrzegani jako *handlarze i przemytnicy, pracujący na czarno, ludzie emocjonalni i potencjalnie niebezpieczni*. Dominują oceny związane ze współczesnością, chociaż odzywają się też sporadycznie echa przeszłości (*banderowcy*).

Bardzo jednoznaczne są oceny Romów, postrzeganych przede wszystkim jako *złodzieje, nieroby*. Przewija się wątek wróżbiarstwa, żebractwa i narkotyzowania dzieci. Tylko sporadycznie następuje odwołanie się do przeszłości (kradzież kur we wsiach). Negatywny stosunek do Romów ujawnił się także w przeprowadzonych rok wcześniej badaniach kwestionariuszowych: jeżeli Lublinianie unikają kontaktu, to najczęściej z Romami, do czynnego wyrażania niechęci najczęściej dochodzi również w stosunku do Romów⁷.

Żydzi są postrzegani głównie przez pryzmat zwrotu mienia – jako ludzie *chciwi i skąpi*, którzy chcą odebrać mieszkania i kamienice. Sporadycznie (jeden raz) pojawił się bardzo stary wątek „przerabiania dzieci na mace”.

Azjaci (Turcy, Hindusi, Chińczycy) są oceniani jako ludzie zabawy, „lekkoduchy”, bywalcy dyskotek i poszukiwacze przygód erotycznych. Podkreślana jest ich „inność” w zakresie zachowań i preferencji kulinarnych oraz niedostosowanie. W wywiadach pogłębionych pokazuje się zróżnicowanie ocen, które w badaniach kwestionariuszowych jest ledwie zaznaczone: pozytywnie są oceniani Japończycy (*Japończycy inaczej, bo to są ścisłe umysły. Specjaliści, inwestorzy*), a gorzej – Chińczycy (*Mają głowy do interesów, tylko to, co robią, jest mało jakościowe, mówi się, że coś jest chińszczyzną, tak?*) i Wietnamczycy (*Wietnamczycy jedzą psy*).

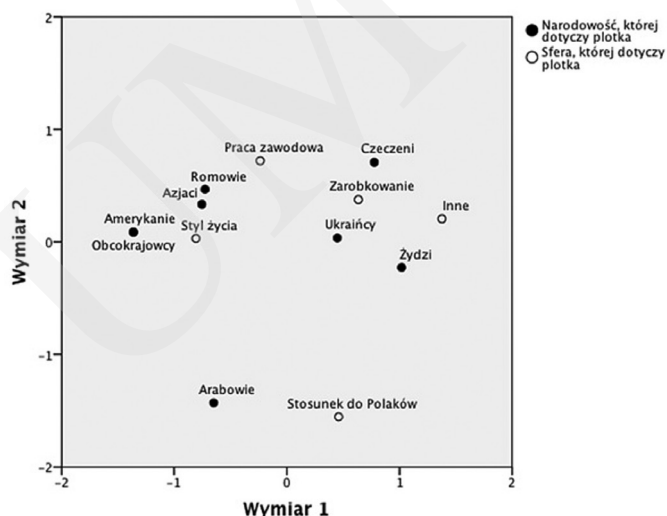
⁶ Zob. K. Thiele-Dohrmann, *Psychologia plotki*, Warszawa 1980; R.I.M. Dunbar, *Gossip in evolutionary perspective*, „Review of General Psychology” 2004, No. 8 (2).

⁷ P. Rydzewski, *Lublin dla wszystkich. Partycypacyjny model zarządzania różnorodnością. Raport z badań*, Lublin 2013 (materiał niepublikowany).

Arabowie są postrzegani przez pryzmat innego stylu życia (w plotkach uwi-
doczniającego się np. w różnicach dotyczących preferencji kulinarnych), innego
podejścia do życia.

Wymienione wyżej oceny imigrantów lub mniejszości etnicznych mają ogólnie
charakter jednoznacznie negatywny. Od tych ocen odstają plotki o Czechenach,
które należą raczej do kategorii neutralnych opisów – z wyjątkiem negatywnym
(wymuszanie *haraczy*), ale też wyjątkiem pozytywnym (*są fajni, warto im pomagać*).

Powiązanie między grupami etnicznymi i typem plotek pokazuje rys. 2. Plotki
związane ze stylem życia najczęściej dotyczą Azjatów i Romów⁸, natomiast te
związane z zarobkowaniem najczęściej powiązane są z Czechenami i Ukraińcami,
a dotyczące stosunku do Polaków łączą się z Arabami. Pozostałe kategorie są za
mało liczne, aby nadawały się do merytorycznie uzasadnionej analizy.

Rys. 2. Narodowość, której dotyczy plotka według sfery, której dotyczy plotka

Źródło: opracowanie własne.

Przeanalizowano również postawę wobec adresatów plotek ujawniającą się
w odpowiedziach na pytania otwarte rejestrujące treść plotek. Postawa ta jest
najczęściej negatywna (około 70%), znacznie rzadziej – neutralna lub mieszana
(po około 13–15%). Wyjątkowo przejawia się postawa pozytywna (niecałe 2%).
Inaczej mówiąc, plotki mają generalnie charakter negatywny⁹.

⁸ Także Amerykanów i ogólnie obcokrajowców, ale przy bardzo małych liczebnościach.

⁹ Warto pamiętać, iż mówimy o postawie uwi- doczniającej się w plotkach zreferowanych
przez respondentów. Jest to więc postawa twórców plotek, a nie samych respondentów.

Tab. 8. Ocena adresatów plotki

Ocena	Częstość	%
Pozytywna	1	1,9
Neutralna	8	15,1
Negatywna	37	69,8
Mieszana	7	13,2
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W plotkach czasami uwidacznia się, wyrażone wprost lub „między wierszami”, poczucie zagrożenia ze strony imigrantów lub mniejszości etnicznych. Dotyczy to około 26% przypadków.

Tab. 9. Zagrożenie ze strony adresatów plotki

Ocena zagrożenia	Częstość	%
Jest	14	26,4
Nie ma	39	73,6
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

CZĘSTOŚĆ I MIEJSCE KONTAKTU Z PLOTKAMI

Kontakt z plotkami nie jest częsty – w około połowie sytuacji jest to kontakt jednorazowy lub dwukrotny. Blisko 2/3 kontaktów z plotkami nie przekracza 3 razy.

Tab. 10. Częstość kontaktów z plotką w ciągu ostatnich 12 miesięcy

	Częstość	%
1,00	11	25,0
2,00	9	20,4
3,00	7	15,9
4,00	2	4,5
5,00	2	4,5
6,00	1	2,3
7,00	2	4,5
10,00	5	11,5
12,00	4	9,1
30,00	1	2,3
Ogółem	44	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Kontakt z plotkami najczęściej miał miejsce u przyjaciół i znajomych (niemal 60% takich sytuacji) oraz na ulicy (blisko 40%), rzadziej – w pracy (blisko 30%) i w sklepie (około 20%). Najrzadziej respondenci słyszeli plotki w domu, komunikacji miejskiej oraz na uczelni lub w szkole (około 14–15%).

Tab. 11. Miejsce kontaktów z plotką w ciągu ostatnich 12 miesięcy (pytanie wielokrotne)

Miejsce kontaktów	Częstość	%
W pracy	14	26,9
W domu	7	13,5
W szkole, na uczelni	8	15,4
U przyjaciół, znajomych	30	57,7
W komunikacji miejskiej	8	15,4
Na ulicy	20	38,5
W sklepie	10	19,2
W innym miejscu	6	11,5
Ogółem	103	198,1

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem respondentów rozpowszechnienie plotek w niewielkim stopniu jest związane z jakimś konkretnym miejscem w mieście (tak uważa blisko 3/4 badanych) lub z możliwą do zidentyfikowania grupą osób (tak uważa ponad 80% badanych). Pojedyncze wskazania „plotkotwórczych” miejsc w Lublinie dotyczą: dworca kolejowego i autobusowego, bazaru oraz miasteczka akademickiego, czyli miejsc, w których dochodzi do relatywnie częstszych kontaktów „miejscowych” z „innymi”. Spośród dzielnic wymieniane są (jako pojedyncze wskazania) Bronowice, Dziesiąta i Śródmieście.

POSTAWY WOBEC ADRESATÓW PLOTEK

Respondentów zapytano, ile jest ich zdaniem prawdy lub fałszu w plotkach, które przytoczyli wcześniej. Ocena była dokonywana na skali graficznej 7-punktowej, na której wartość skrajna 1 oznaczała „zdecydowanie fałsz”, zaś wartość skrajna 7 – „zdecydowanie prawda”. Średnia ocena wszystkich plotek wyniosła 4,36. Odpowiedzi wskazujące na akceptację plotek stanowiły łącznie około 47%, zaś odpowiedzi negujące ich prawdziwość to łącznie 34%. Daje się zatem zauważyć przewagę akceptacji plotek nad ich negacją.

Tab. 12. Prawda lub fałsz w plotkach

	Częstość	%
1,00	7	13,2
2,00	4	7,5
3,00	7	13,2
4,00	10	18,9
5,00	6	11,3
6,00	8	15,1
7,00	11	20,8
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Największe przekonanie co do prawdziwości plotek zanotowano w przypadku plotek o (według kolejności) Arabach, Czeczenach, Azjatach, Ukraińcach i Romach (średnia od 4,5 do 5,5). W przypadku Żydów dominowało przekonanie, że plotki o nich są fałszywe (średnia 2,4)¹⁰ (tab. 13, rys. 3).

Rys. 3. Narodowość, której dotyczy plotka według przekonania o prawdziwości lub fałszu

Źródło: opracowanie własne.

¹⁰ W przypadku pozostałych grup ich liczebność nie uprawnia do wyciągania wniosków.

Tab. 13. Prawda lub fałsz w plotkach

Narodowość	Średnia	N
Ukraińcy	4,6154	13
Romowie	4,4615	13
Czeczeni	5,0000	4
Arabowie	5,5000	6
Azjaci	4,7500	4
Żydzi	2,4000	10
Obcokrajowcy	6,0000	1
Amerykanie	7,0000	1
Rosjanie	4,0000	1
Ogółem	4,3585	53

Źródło: opracowanie własne.

Respondentów zapytano również, jak duże mogą być szkody wywołane przez plotki dla ich adresatów. Ocena była dokonywana na skali graficznej 7-punktowej, na której wartość skrajna 1 oznaczała „żadnej szkody”, zaś wartość skrajna 7 – „bardzo dużą szkodę”. Średnia ocena wyniosła 4,32. Więcej niż połowa badanych (około 57%) uważała, że plotki mogą szkodzić ich adresatom, odmiennego zdania było 32% respondentów.

Tab. 14. Rozmiary szkód, jakie może spowodować plotka dla jej adresatów w Lublinie

	Częstość	%
1,00	9	17,0
2,00	5	9,4
3,00	3	5,7
4,00	6	11,3
5,00	12	22,6
6,00	9	17,0
7,00	9	17,0
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

ARGUMENTY I POLEMIKA Z PLOTKAMI

Osoby opowiadające plotki najczęściej powołują się na własne doświadczenia (około 40%) lub na opinie innych osób (około 20%), a znacznie rzadziej na informacje przekazane przez media (niecałe 8%).

Tab. 15. Typy argumentów, jakich ludzie używają, by poprzeć plotkę

Typy argumentów	Częstość	%
Powoływanie się na opinie innych	11	20,8
Powoływanie się na własne doświadczenia	22	41,5
Powoływanie się na media	4	7,5
Inne	15	28,3
Ogółem	52	98,1
Brak danych	1	1,9
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych (około 80%) nie polemizuje z usłyszanymi plotkami. Spośród nielicznych, którzy podejmują polemikę, większość używa argumentu typu: „w każdej zbiorowości zdarzają się tzw. czarne owce”.

Tab. 16. Argumenty używane w polemice

Argumenty	Częstość	%
W każdej zbiorowości są tzw. czarne owce	7	13,2
Jest to nieporozumienie, fałszywe oskarżenia	1	1,9
To sprawa do sprawdzenia, skonfrontowania	2	3,8
Inne	1	1,9
Ogółem	11	20,8
Brak danych	42	79,2
Ogółem	53	100,0

Źródło: opracowanie własne.

ZAKOŃCZENIE

Jak wynika z przeprowadzonych w 2013 r. badań, większość Lublinian nie manifestuje niechęci wobec „innych” w trakcie wywiadów¹¹. Jednak na podstawie omawianych w tym raporcie badań można stwierdzić, że niechęć ta istnieje w formie utrwalonej i jest przekazywana w plotkach. Co ciekawe, wiele osób jest przekonanych o ich prawdziwości, choć też sporo osób rozumie, że plotki mogą czynić szkodę „innym”.

Bardzo interesującym zagadnieniem jest lokalizacja przestrzenna funkcjonowania plotek w mieście. W przeprowadzonych badaniach były dwa źródła wiedzy na ten temat: powiązanie opowiedzianych plotek z miejscem zamieszkania

¹¹ P. Rydzewski, *op. cit.*

respondentów oraz wskazanym przez nich „miejszem”, w którym usłyszeli daną plotkę. Na podstawie analizy zebranych danych należy stwierdzić, że plotki docierają do respondentów najczęściej przez znajomych, na ulicy oraz w pracy. Optymalne byłoby określenie przestrzennej (np. dzielnicowej) lokalizacji głównych typów „rozsadników” plotek. Nie byłoby to wcale zadanie trudne. Niestety, analiza tego typu wskaźników nie należała do założeń opisywanych badań, a zatem na podstawie uzyskanych w trakcie ich trwania danych analiza ta nie jest możliwa¹² i dlatego zrezygnowano z próby ich pomiaru. W tym zakresie potrzebne są badania przeprowadzone na znacznie większej próbie.

Najczęstszymi adresatami plotek są Ukraińcy i Romowie, łącznie stanowiący niemal połowę adresatów wszystkich analizowanych plotek. Ukraińcy są spostrzegani jako „handlarze i przemytnicy, pracujący na czarno, ludzie emocjonalni i potencjalnie niebezpieczni”. Wprawdzie rzadko, jednak pojawiają się też oceny pozytywne (np. „pracowitość”). Jednoznacznie negatywnie oceniani w plotkach Romowie postrzegani są przede wszystkim jako „złodzieje i nieroby”, przewija się także wątek wróżbiarstwa, żebractwa i narkotyzowania dzieci. Żydzi są widziani w plotkach głównie przez pryzmat zwrotu mienia, jako ludzie „chciwi i skąpi”, którzy chcą odebrać Polakom mieszkania i kamienice. Natomiast Azjaci są oceniani jako ludzie zabawy, „lekkoduchy”, bywalcy dyskotek i poszukiwacze przygód erotycznych. Od tych negatywnych ocen odstają plotki o Czechenach, które należą raczej do kategorii neutralnych.

Tab. 17. Typowa treść plotek

Adresaci plotek	Typowa treść plotek negatywnych	Przykłady nielicznych plotek pozytywnych
Ukraińcy	Handlarze, przemytnicy, niebezpieczni	Pracowici, weseli
Romowie	Złodzieje, nieroby, kłótlivi	Nie ma
Żydzi	Chciwi, skąpi, rządzą światem	Nie ma
Azjaci	Lekkoduchy, bywalcy dyskotek	Japończycy: specjaliści
Arabowie	Brudasy, terroryści, leniwi	Zaradni
Amerykanie	Głupi, grubi, egoiści	Nie ma
Rosjanie	Pijacy, gangsterzy	Nie ma
Czecheni	Wykorzystują państwo polskie	Warci pomocy

Źródło: opracowanie własne.

¹² Trzeba wziąć pod uwagę, że różni znajomi mogą mieszkać w różnych częściach miasta, plotki mogą być słyszane na ulicach różnych dzielnic, respondenci mogą pracować w różnych instytucjach itp. Rozrzut potencjalnych (i zapewne też realnych) lokalizacji jest tak duży, że tylko na próbie o znacznej wielkości można wyjść w analizach (nawet prostych, dwuzmiennowych) poza zestawienia, w których będą pojawiały się pojedyncze obserwacje nieuprawomocniające do wyciągnięcia wniosków.

Kontakt z plotkami nie jest częsty (zwykle jednorazowy lub dwukrotny) i zazwyczaj ma miejsce u przyjaciół i znajomych oraz (nieco rzadziej) na ulicy.

Najczęściej plotki są związane ze stylem życia i pokątnym zarabkowaniem, rzadziej – ze stosunkiem do Polaków. Co może dziwić, najrzadziej pojawiały się plotki powiązane z pracą zawodową, w tym także w aspekcie konkurowania z Polakami. Najbardziej typowe treści plotek ujęto w tab. 17.

BIBLIOGRAFIA

- Bieniecki M., *Lublin dla wszystkich. Partycypacyjny model zarządzania różnorodnością. Inwentaryzacja interesariuszy*, Lublin 2013 (materiał niepublikowany).
- Bieniecki M., Frelak J., Kaźmierkiewicz P., Pawlak M., *Ukrainian Migrants on the Polish Labour Market*, Kyiv 2008.
- Budyta-Budzyńska M., *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Warszawa 2010.
- Chałupczak H., Browarek T., *Mniejszości narodowe w Polsce*, Lublin 1998.
- Dunbar R.I.M., *Gossip in evolutionary perspective*, "Review of General Psychology" 2004, No. 8 (2).
- Duszak A., *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa 1998.
- Mniejszości narodowe i etniczne w procesach transformacji oraz integracji*, red. E. Michalik, H. Chałupczak, Lublin 2006.
- Rydzewski P., *Lublin dla wszystkich. Partycypacyjny model zarządzania różnorodnością. Raport z badań*, Lublin 2013 (materiał niepublikowany).
- Thiele-Dohrmann K., *Psychologia plotki*, Warszawa 1980.

SUMMARY

On the basis of questionnaire research conducted in 2014 it can be said that the aversion to immigrants and ethnic minorities exist in the form of embedded and passed in gossip. The most common addressed rumors are Roma and Ukrainians. Contact gossip is not common, usually single or two-fold, and most often occurs with friends or acquaintances, and on the street. The most common rumors are related to lifestyle and illegal earning.

Keywords: immigrants; ethnic minorities; prejudices; rumors

STRESZCZENIE

Na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych w 2014 r. można stwierdzić, że niechęć do imigrantów i przedstawicieli mniejszości etnicznych istnieje w formie utrwalonej i jest przekazywana w plotkach. Najczęstszymi adresatami plotek są Romowie i Ukraińcy. Kontakt z plotkami nie jest częsty (zwykle jednorazowy lub dwukrotny), zazwyczaj ma miejsce u przyjaciół, znajomych lub na ulicy. Najczęściej plotki są związane ze stylem życia i pokątnym zarabkowaniem.

Słowa kluczowe: imigranci; mniejszości etniczne; uprzedzenia; plotki